

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Постановка проблеми у загальному вигляді... Психологія відноситься до числа тих професій, у яких особистість фахівця має винятково важливе значення. Особистість психолога являє собою синтез всіх його характеристик в унікальну структуру, що визначається й змінюється в результаті адаптації до постійно мінливого професійного середовища та може бути інтерпретовано через сукупність, систему певних якостей.

Окремий інтерес представляє психологія професійної діяльності, що охоплює досить велике коло проблем і завдань різного характеру, які виникають з того моменту, коли перед людиною ще тільки стає питання про вибір професії. Вивчення професійної діяльності людини дає розуміння механізмів і закономірностей розвитку особистості, тому що професія найбільш багатогранно розкриває перетворення відповідних форм свідомості через засвоєння різного роду конкретно-предметної діяльності, тому що більшість видів діяльності вимагає високого професійного розвитку особистості, творчої активної позиції, професійної майстерності.

Професійний розвиток особистості практичного психолога являє собою процес формування ансамблю професійно значимих якостей, що виражають цілісну структуру й особливості практичної діяльності психолога. Цей процес самоформування відбувається шляхом переломлення впливу соціального середовища через внутрішні умови розвитку особистості психолога.

Вже в 20 ст. в зарубіжній психології склалося розуміння того, що вивчення окремих властивостей особистості професіонала недостатньо і дослідник, що обмежує себе такими рамками, неминуче заходить у "глухий кут" [2, с. 16]. Це спричинило собою перехід до багатовекторного, так званого, характерологічного опису, який дозволяє дати цілісну особистісну оцінку професіонала.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... На актуальність дослідження проблеми формування професійно значущих якостей у майбутнього психолога вказують українські психологи О.Ф.Бондаренко, В.А.Семиченко, Л.І.Уманець, Н.В.Чепелева, Т.Н.Щербакова та ін. [10, с. 46]. Аналіз робіт, присвячених формуванню професійно значущих якостей майбутнього психолога, свідчить про неоднозначність позицій щодо уявлень про їх зміст [5, с. 23].

Досліджуючи наявні в науці визначення професійно важливих якостей психолога Л.В.Скрипка зазначає, що значущими для успішної діяльності психолога в закладах освіти якістьми називаються індивідуальні характеристики і властивості, які можна об'єднати у три блоки: 1) інтелектуальні (допитливість, рефлексивність, логічність і практичність розуму; критичність і нестандартність мислення, почуття новизни, високий інтелект на фоні позитивного фізичного і психічного стану); 2) комунікативні (комунікабельність, емпатія, соціабельність, такт, дипломатичність, незалежність, антропометрична спрямованість особистості, високий рівень сформованості інтерперсональних і проєктивних умінь, вміння повно і правильно сприймати людину, гуманістична спрямованість); 3) емоційні (потреба в соціальних контактах і соціальному схваленні, емоційна стабільність, дружелюбність, вміння управляти самим собою і процесом спілкування, висока самооцінка і адекватний рівень домагань, атрибуція успіху) [10, с. 58].

Дослідник Є.С.Романова, за допомогою опитувальника О.Ліпмана (1-й варіант), склала перелік рис особистості психолога, до якого вона включила: альтруїстичність, вічливість, емпатійність, вихованість, гуманність, ерудованість, інтелігентність, кваліфікованість, компетентність, комунікабельність, моральність, об'єктивність, освіченість, привітність, проникливість, різносторонність, самовладання, спокійність, спостережливість, стриманість, тактовність, уважність, чуйність, шанобливість [7, с. 11].

Л.Г.Терлецька визначає, як професійно значущі у роботі практичного психолога, професійно-психологічну рефлексію; саморефлексію; діапазон репертуару професійних ролей, уявлень про образ практичного психолога; адекватність образу "Я"; оптимальність психологічного стану [8, с. 76].

Н.В.Пророк виділяє такі блоки професійно важливих якостей практичного психолога: 1) спрямованість та мотиви професійної діяльності, гуманістична спрямованість особистості; специфічна професійна спрямованість особистості; гнучка "Я" – концепція; 2) вимоги, які ставляться до соціально-перцептивних якостей людини, до здатності правильно відображувати об'єкти, зокрема, до психологічної спостережливості; 3) вимоги до якостей особистості, що пов'язані з процесом опрацювання та осмислення соціальної інформації; вимоги до соціального мислення, його критичності, професійної рефлексії; 4) вимоги до якостей, пов'язаних з передачею інформації, з впливом на інших людей, спілкуванням [9, с. 33].

В.Г.Панок як професійно важливу рису психолога відзначає гуманістичну спрямованість його особистості, у поняття якої вкладає такі особистісні риси і якості переважно мотиваційної і світоглядної природи, як альтруїстичні позиції; ролі і настанови у міжособовому спілкуванні; високий рівень мотивації до професії; значне переважання пізнавальних, альтруїстичних або емпатичних мотивів у роботі з клієнтами; готовність до співпраці і націленість на її позитивний результат [7, с. 44]. Також до професійно важливих рис особистості практикуючого психолога названий вище вчений відносить і психологічний світогляд, побудовані на ньому структуру цінностей, спрямованість особистості, розвинуті механізми соціальної перцепції, навички саморегуляції, розвинуту професійну інтуїцію, специфічну я-концепцію тощо [8, с. 56].

Ж.П.Вірна зазначає, що професійну діяльність психолога можна вважати успішною, якщо особистість володіє мотивацією досягнення успіху; позитивним уявленням про образ "Я"; когнітивною позицією щодо успіху (неуспіху), яке забезпечує збереження контролю за ходом професійної ситуації; потребою в самоактуалізації.

Н.В.Чепелева, в свою чергу, наводить такі професійно важливі якості – сензитивність, емпатійність, вміння слухати клієнта та інтерпретувати зміст його висловлювань, встановлювати контакт, когнітивні якості (гнучкість, динамічність, вміння осмислювати та узагальнювати інформацію про клієнта, прогнозувати результат роботи з ним) [2, с. 99].

Н.В.Бачманова та Н.А.Стафуріна, вивчаючи професійні здібності психолога, виділяють, як основні, здатність практично вирішувати задачі на спілкування як специфічну здібність представників цієї професії і вважають, що в її структурі можна вичленити п'ять блоків якостей: 1) здатність до повного і правильного сприймання людини, спостережливність, швидку орієнтацію у ситуації, здатність до образного якісного аналізу; 2) уміння розуміти внутрішні властивості і особливості об'єкта, проникати в його духовний світ, психологічну інтуїцію, ерудицію; 3) уміння співпереживати, емпатію, співчуття, доброту і повагу до людини, готовність допомогти; 4) здатність до самоаналізу, рефлексію, уміння аналізувати свою поведінку, інтерес до своєї особистості і особистості іншої людини; 5) уміння управляти самим собою і процесом спілкування, бути уважним, уміння слухати, тактовність, легкість при спілкуванні, уміння розрядити напруженість, почуття гумору [1, с.19].

М.М.Обозов описав професійно важливі якості практичного психолога, які в узагальненому вигляді можна подати так: товариськість, контактність, динамічність і гнучкість поведінки, емоційна стриманість і терплячість, високий рівень загальної культури поведінки психолога, професійний такт психолога-практика, основою якого є дотримання професійної таємниці, уміння тримати свою лінію поведінки, вміння сумісно аналізувати ситуацію ускладнень, хороше знання основ конфліктології.

Аналіз робіт американських вчених, проведених А.Роє з проблеми існування специфічних рис психологів, показав, що психологи виявляють тенденцію до залежності від батьків, пов'язану з почуттям вини і нещастя; виявляють також велику чутливість, деяку агресивність, опір авторитетам і великий інтерес до людини (дані збирались за допомогою спеціально створених тестів високого рівня для вербальних, числових, просторових здібностей, Роршаха, ТАТ, детальних інтерв'ю) [10, с. 27].

Як бачимо, наведені переліки професійно важливих якостей психолога багато в чому перегукуються, взаємодоповнюють один одного. Однак, для нашого дослідження важливо з'ясувати, в якій мірі вони важливі для майбутнього психолога, котрий навчається у Національному авіаційному університеті. На шляху вирішення цього питання вважаємо необхідним проаналізувати, що ж являють собою професійно важливі якості (ПВЯ).

Найчастіше поняття "професійно важливі (значущі) якості" визначають через терміни "вміння", "здібність (здатність)", "властивість", "риси".

Г.А.Ковальов та В.М.Мясищев дають наступне визначення поняття "вміння". " Уміння є функціональною, набутою психофізіологічною системою внутрішніх умов, за наявності яких людина може виконувати на необхідному рівні ту чи іншу діяльність. Вміння – це набута відповідність можливостей і діяльності суб'єкта об'єктивним вимогам виконання задачі" [6, с. 57]. Вчені розмежовують поняття "вміння" і "вмілість". За їх словами, "вмілість" – властивість людини, яка володіє вмінням. Якщо вміння передбачає реальне і конкретне володіння якоюсь діяльністю, то вмілість включає підхід до нового, невідомого на основі узагальнення минулого досвіду, оволодіння процесами діяльності та вирішення задач [те саме]. На думку Г.А.Ковальова та В.М.Мясищева, терміни "вміння" та "вмілість" є відправними для розуміння терміну "здібності" [6, с. 60].

Аналізуючи поняття "здібність", вище названі вчені зазначають наступне: здібності проявляються і розвиваються у зростаючому вмінні; здібність є вираженням відповідності між вимогами діяльності і комплексом нервово-психічних властивостей людини; здібність – не проста властивість, а комплекс властивостей, що організовуються і розвиваються трудовою діяльністю; здібності опираються на вроджені і набуті властивості; чим легше досягається і чим вищий результат діяльності, тим більше вона вважається такою, що спирається на природні якості; навпаки, чим більше зусилля, навчання і культури для цього потрібно, тим більше діяльність

вважається продуктом навчання і культури; тільки у процесі діяльності поєднання якостей (не як конгломерат, а як координована єдність) робить кожну з них компонентом здібностей, а цілісний комплекс – здібністю [6].

Тлумачення поняття "властивість" знаходимо у Г.Вітцлака, котрий, аналізуючи погляди Дж. Гілфорда щодо даного поняття, зазначає: "особистість виступає в якості деякої неподільної цілісності, а властивості – як її аспекти, які залежно від частоти їх прояву у суб'єкта, можуть бути об'єднані в якості його особистості" [4, с. 45].

С.М.Кучеренко у своєму дослідженні зазначає: "Біопсихічні властивості індивіда складають природні передумови формування професійно важливих якостей, які визначають індивідуальний стиль діяльності, успішність виконання професійних функцій" [6, с. 38].

Поняття "риси особистості" О.Г.Шмельов визначає як це внутрішню стійку схильність (диспозиція) до певної поведінки, яка складається або в силу наявності певних потреб, мотивів чи інтересів (мотиваційні риси), або в силу наявності певних нахилів (установок, звичок) – стильових особливостей поведінки (стильові риси). За одними рисами можуть приховуватися властивості темпераменту, за іншими – властивості характеру, за третьими – нахили індивіда. У найзагальнішому значенні поняття рис особистості зближується з універсальним поняттям "психічна властивість", але використовується для позначення більш глобальних (що проявляються у широкому класі ситуацій) і стійких особливостей поведінки [3, с. 55].

За даними Н.С.Глуханюк, риса – це описова змінна, яка фіксує інтегральну стратегію поведінки людини, що складається під дією системи організмичного, соціально-нормативного і особистісного рівнів регуляції. Сукупність рис складає профіль особистості. За походженням розрізняють такі класи рис як конституціональні, індивідні, особистісні, поведінкові.

На основі проведеного вище аналізу основних понять, за допомогою яких найчастіше визначають професійно важливі якості, ми можемо зробити наступні висновки: 1) якщо розглядати особистість як неподільну цілісність, то її аспектами виступатимуть властивості; 2) сукупність властивостей темпераменту, характеру та установок і звичок особистості складають її внутрішні стійкі схильності до певної поведінки, тобто риси; 3) мірою вираження властивостей функціональних систем, що реалізують пізнавальні і психомоторні процеси, є здібності; 4) здібності проявляються і розвиваються у зростаючому вмінні, яке веде до формування вмілості (властивості людини, що володіє вмінням); 5) властивості можуть об'єднуватися в якості особистості; 6) якості, що відповідають вимогам професійної діяльності, утворюють комплекс професійно важливих якостей; 7) оскільки в якості особистості можуть об'єднуватися різні властивості, котрі, у свою чергу пов'язані з рисами, здібностями та вміннями людини, то цілком доречним буде вживання даних понять у контексті професійно важливих якостей.

Формулювання цілей статті... Основна мета дослідження: вивчення професійно-значущих якостей майбутнього психолога.

Виклад основного матеріалу дослідження... Розвиток професійно важливих якостей відбувається у контексті формування особистості в цілому у процесі її професійного становлення. За даними Е.Ф.Зеєр, у процесі професійного становлення особистості виникають протиріччя подвійного виду: 1) між особистістю та зовнішніми умовами життєдіяльності; 2) внутріособистісні. Основним протиріччям, що детермінує розвиток особистості, є протиріччя між властивостями, якими особистості, що склалися, і об'єктивними вимогами професійної діяльності [5, с. 33]. Вчений зауважує, що у становленні особистості виділяють стадіальний і так званий функціональний розвиток, що здійснюється всередині певної стадії і веде до кількісного накопичення якісно нових елементів, які утворюють потенційний резерв. Створення внутрішніх потенцій професійного розвитку спеціаліста – результат активної взаємодії особистості з соціально-професійними групами і засобами праці. При цьому відбувається збагачення психіки. Результатом діяльності є не лише створення матеріальних та духовних цінностей, але й розвиток особистості (однак, не кожна професія, як зазначає Е.Ф.Зеєр, розвиває особистість, є багато професійних видів праці, котрі не збагачують особистість, а, навпаки, деформують її). Багато залежить від самої особистості, її ставлення до професійної праці. Виконуючи ту чи іншу роботу, певним чином ставлячись до неї, особистість творить у собі нові властивості і якості. У процесі професійного становлення вони об'єднуються з вже наявними властивостями, а також між собою, утворюючи комплекси якостей. Освіта, професійні знання і вміння, загальні та спеціальні здібності, соціально значущі і професійно важливі якості складають професійний потенціал розвитку спеціаліста. Реалізація потенціалу залежить від багатьох факторів: біологічної організації людини, соціальної ситуації, характеру професійної діяльності, активності особистості, її потреби у саморозвитку і самоактуалізації. Але провідним фактором професійного становлення особистості є система вимог до неї, детермінованих професійною діяльністю, у процесі виконання якої і виникають нові властивості і якості. Зміна чи перебудова способів її виконання, зміна ставлення до провідної діяльності зумовлюють стадіальність розвитку особистості [6, с. 33-34].

Висвітленню особливостей розвитку окремих ПВЯ та їх структури в діяльності, а також формуванню підсистеми ПВЯ присвячені роботи багатьох вчених (В.О.Бодрова, В.Л.Марищука, В.Д.Шадрікова, В.Н.Дружиніна,

а також їх співробітників). Основними їх результатами є дані про гетерохронність змін та нерівномірність фаз розвитку ПВЯ, про зміну домінуючих якостей у процесі освоєння професії, про структурування окремих ПВЯ в їх сукупності в міру професіоналізації та ін. Встановлено також, що варіативність показників рівня розвитку більшості окремих ПВЯ знижується у процесі професійного становлення, а зіставлення цих даних з відомими закономірностями наростання індивідуальних відмінностей від ранніх фаз до більш пізніх дозволило зробити висновок про розвиток ПВЯ (здібностей) саме під впливом вимог діяльності [2, с. 96-97].

Як зауважує В.О.Бодров, експериментальні дослідження дозволили виявити особливості динаміки професійно важливих якостей протягом всього професійного шляху людини. В онтогенезі найбільш стабільними є якості, пов'язані з типологічними особливостями вищої нервової діяльності (характеристики темпераменту, екстра – інтроверсія, нейротизм, емоційна реактивність). Власне особистісні якості демонструють більшу мінливість в ході професійної діяльності [2, с. 178].

Для нашого дослідження вагомим є і висновок В.О.Бодрова про те, що розвиток професійних здібностей передбачає взаємозв'язаний і односпрямований розвиток сукупності професійно важливих якостей суб'єкта праці, але в реальному житті всі ці якості розвиваються далеко не завжди у потрібній єдності [2, с. 231].

За Б.А.Бенедиктовим "здібність, якби високо вона не була б розвинута ... ще не забезпечує успіху в більш чи менш складній діяльності, необхідне поєднання оптимального ряду здібностей" [10, с. 8].

Л.Г.Терлецькою визначено умови формування професійно значущих якостей психолога: максимальне наближення процесу навчання до вимог професійно-практичної діяльності шляхом використання активних соціально-психологічних методів навчання; організація у межах профтрениування цілеспрямованого бачення в собі та інших людей з метою аналізу та порівняння власної поведінки з професійними еталонами та поведінкою інших; широке використання соціальних механізмів з метою розширення об'єму ПВЯ (ідентифікація, децентрація та інші); урахування таких властивостей самосвідомості як дискретність та рефлексивність; інтеріоризація еталонів діяльності; подолання труднощів та бар'єрів, що трапляються на шляху адекватного самопізнання та формування позиції психолога; перенесення з майбутнього у теперішнє рольових аспектів діяльності практичного психолога; набуття свободи реалізації соціальної ролі психолога [1, с. 78].

Ю.Г.Долінська називає такі засоби формування професійно значущих якостей як інтенсивне професійне тренування, діяльнісна аперцепція, зміна точки зору, дзеркальне відображення, адекватне оцінювання та самооцінювання, побудова оптимальної стратегії поведінки у професійних контактах, гармонія структури особистості. Особлива увага, зазначає Ю.Г.Долінська, у психологічній літературі приділяється активним методам навчання як засобу підготовки практичних психологів.

Надзвичайно важливим для нашого дослідження є висновок В.Д.Шадрікова: "...експериментальні дані показали, що найбільш ефективний спосіб розвитку ПВЯ полягає у спеціальних вправах до початку діяльності, на окремих діях майбутньої діяльності ... у цих умовах і створюються найбільш сприятливі умови для формування рис оперативності у професійно важливій якості" [4, с. 56].

Не викликає сумніву думка про те, що особистість фахівця вдосконалюється у процесі професійної діяльності роками, однак, за словами Л.Г.Алексєєвої, А.Н.Вороніна, Т.В.Галкіної та ін.: "Відносно будь-якої діяльності можна виділити низку професійно важливих якостей, рівень розвитку яких до початку оволодіння професією виявляється достатнім для забезпечення певної успішності виконання, реалізації діяльності" [10, с.72].

Доповненням цього вислову є думка В.О.Бодрова: "... необхідно визначити не лише, які психологічні якості особистості є найбільш значущими, але і наскільки вони завантажені. Відомо, що існують різні види діяльності, які вимагають наявності одних і тих самих якостей. Однак навіть за поверхового знайомства видно, що ступінь завантаження однієї і тієї ж якості, ступінь її участі і значення для забезпечення даних видів діяльності дуже різні" [2, с. 264-265].

Ще на початку ХХ століття німецький вчений О.Ліпман підкреслював: "З точки зору дослідження придатності [людини до професії] можна розділити професії на дві великі групи. Для однієї групи певна здібність чи відомий комплекс здібностей повинен бути наявний у певному мінімальному ступені для можливості успішного заняття даною професією. До другої, у всій ймовірності більшої, групи належать ті професії, у яких якість професійної роботи хоча і залежить від ступеня відомих здібностей і властивостей, але нижньої межі цього ступеня не можна встановити навіть на основі теоретичних міркувань" [4, с. 21].

І.М.Юсупов дослідив мінімально необхідні та потенційно розвинуті у процесі підготовки якості психолога. До перших за ступенем значущості увійшли: емпатія (афективна, когнітивна, предиктивна); соціальна сензитивність (спостережлива, номотетична, ідіографічна); емоційна стійкість; альтруїстичні тенденції. До других: комунікабельність; незалежність; професійне знання; самоконтроль.

На основі вищесказаного можна зробити висновок про те, що відносно діяльності психолога можна виділити низку якостей, певний рівень розвитку яких виявляється необхідним для забезпечення успішності її виконання на ранніх етапах оволодіння професією.

Висновки... 1. Важливим підсумком сучасних досліджень професійно-важливих якостей (ПВК) є встановлення того, що будь-яка діяльність реалізується на базі системи ПВК. Це означає, що кожна діяльність вимагає, по-перше, певної сукупності ПВК. По-друге, остання є не рядоположеною – “механічною” сумою якостей, а їх закономірно організованою системою. Між окремими ПВК встановлюються функціональні взаємозв'язки компенсаторних типів; сама ж система ПВК виступає як певний симптомокомплекс суб'єктивних властивостей, специфічних тій або іншій діяльності. Він не заданий в готовому вигляді, а формується у суб'єкта в ході освоєння ним діяльності, більш того, не тільки для діяльності в цілому, але і для її основних компонентів (ключових дій, основних функцій і ін.) також формуються специфічні підсистеми ПВК. Тому з внутрішньою – власне психологічної сторони – процес діяльності є динамічною зміною цілісних підсистем ПВК, що забезпечують кожен її основний етап (дію, завдання, функцію).

2. Провідним чинником професійного становлення особистості є система об'єктивних вимог до неї, детермінована професійною діяльністю, в процесі виконання якої і виникають нові особистісні властивості і якості. Найбільш важливим результатом професійної праці є розвиток особистості самих професіоналів.

3. Обумовленість цілей і завдань професійної діяльності психолога наявністю соціального замовлення з боку суспільства і його інститутів – оптимально реалізувати потенційні можливості людини у сфері її діяльності і в повсякденному житті – накладає певні вимоги до фахівців цього профілю. В зв'язку з цим важливим є визначення особистісних показників, що детермінують механізми функціонування суб'єкта в професійній діяльності, в різноманітті реального життя, а також визначальну динаміку і спрямованість професійного розвитку.

4. Серед дослідників не існує єдиної точки зору на ПВК особи практичного психолога. І, хоча досліджень в цій області достатньо багато, однозначної відповіді про найважливіші в професійному плані властивості особи психолога – ні. Загальним моментом для всіх досліджень з цієї тематики є те, що вони відносяться до конкретних видів практичної психологічної роботи, оскільки кожна із спеціалізацій вимагає власної спеціальної підготовки, певних особових якостей. Як загальна посилка, можна відзначити, що багато дослідників підкреслюють значущість морально-етичних аспектів особи психолога, розглядаючи цінності і ціннісні орієнтації як базисну підставу у формуванні суб'єктно-професійної структури особистості, що впливають на процес професійного самовизначення і подальшого становлення практичних психологів. Таким чином, результати, представлені в даній статті відображають сьгоднішній стан проблеми виявлення професійно-важливих якостей практичних психологів і показують необхідність подальших досліджень, що розкривають особливості прояву особових характеристик практичних психологів в процесі професійної діяльності.

Необхідність системного вивчення цілісності суб'єкта на рівні зрілості, коли його індивідуальні, особистісні і суб'єктно-діяльнісні характеристики розглядаються в єдності всіх взаємозв'язків, а також відсутність єдиних підходів при виділенні професійно детермінованих особистісних характеристик фахівця психологічного профілю зумовлюють необхідність побудови моделі особистості фахівця як методологічної основи виділення професійно важливих якостей.

Література

1. Бачманова Н.В., Стафурина Н.А. К вопросу о профессиональных способностях психолога // Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы. – Л., 1985. – Вып. 5. – С. 72-77.
2. Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности : Учебное пособие для вузов /В.А.Бодров. – М.: ПЭР СЭ, 2001. – 511 с.
3. Вірна Ж.П. Формування професійного ставлення до клієнта у процесі підготовки практичних психологів // Дис. ... канд. психол. наук. – К., 1996. – 172 с.
4. Витцлак Г. Основы психодиагностики /Г.Витцлак // Психодиагностика: теория и практика. – М.: Прогрес, 1986. – 208 с.
5. Долінська Ю.Г. Самоактуалізація особистості майбутнього психолога у процесі професійної підготовки // Дис. ... канд. психол. наук. – К., 2000. – 196 с.
6. Зеер Э.Ф. Психология профессий : Учебное пособие для студентов вузов /Э.Ф.Зеер. – 2-е изд., перераб., доп. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 336 с.
7. Ковалев А.Г., Мясищев В.Н. Психические особенности человека /А.Г.Ковалев, В.Н.Мясищев. – Том II. Способности. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1960. – 304 с.
8. Панок В.Г. Концептуальні підходи до формування особистості практикуючого психолога / В.Г.Панок // Практична психологія та соціальна робота. – 1998. – № 4. – С. 5-7.

9. Панок В. Реформування змісту і методів підготовки практикуючих психологів як нагальна вимога суспільної практики /В.Панок // Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах. – К.: Ніка-Центр, 2002. – С. 18- 28.
10. Пророк Н.В. Практичний психолог: професійно важливі якості /Н.В.Пророк // Психологія. – 2002. – № 1(33). – С. 16-17.

Анотація

У статті розглядається проблема специфіки професії психолога та його професійно важливих якостей.

Аннотация

В статье рассматривается проблема специфики профессии психолога и его профессионально важных качеств.

Summary

The article focuses on the problem of specifics of profession of psychologist and of his professional important qualities.

Подано до редакції 12.10.2009 р.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф. Лузік Е.В.

□ 2009

Сегеда Н.А.

КОНЦЕПЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ГЕНОМУ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... У процесі професійного розвитку особистості особливе значення відведено іманентному характеру суперечностей між "інформаційним кодом професії" (мета, зміст, цілі, цінності, норми, продукти діяльності та відповідний ресурс професійних якостей виконувача професійної функції) і природою людини, що являє індивідуальний біо-психо-соціо-культурний потенціал, який не може лінійно відповідати цьому коду в силу сумативної природи останнього. Віднайдення структурно-функціональної одиниці, що індикатує надскладний процес професійного розвитку викладача вищої школи, і організація її культуровідповідної дії в системі безперервної педагогічної освіти виступає однією з актуальних проблем сучасної професійної педагогіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Проблема професійного розвитку людини є надзвичайно популярною і має міцне наукове підґрунтя, яке утворюють сучасні вітчизняні дослідження В.Андрущенка, В.Беха, В.Бондаря, Н.Гузій, О.Дубасенюк, І.Зяюна, А.Капської, С.Клепка, В.Кременя, О.Кучерявого, В.Семиченко, В.Лугового, Н.Ничкало, О.Пехоти, С.Сисоєвої, П.Олійника та інших. Проте, увага науковців здебільшого спрямована на розгляд зазначеної проблеми в контексті професійної підготовки майбутніх фахівців, наукові позиції акцентують на педагогічному професіоналізмі, професійно-педагогічній майстерності, компетентності, педагогічній творчості тощо.

Формулювання цілей статті... У зв'язку з тим, що професійний розвиток є складноорганізованим процесом, що має безліч кутів аналізу, ми виокремили той аспект, який не набув у сучасній професійній педагогіці фундаментального вивчення, що зумовило завдання нашої роботи – висвітлення теоретичних положень концепції професійного зростання, як педагогічного геному професійного розвитку викладача вищої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження... Використання редукціоністського підходу в пізнанні виявляється у зведенні складних процесів до системи найбільш простих. Застосування такого підходу до розгляду професійного розвитку викладача вищої школи виявляється у необхідності обробки великого обсягу інформації про підсистеми, їх структури, функціонування і взаємодію. Інший спосіб цього підходу полягає в ущільненні інформації до прийнятних меж, що здійснюється шляхом відмови від зайвої деталізації опису і переходу від індивідуальних характеристик окремих частин до усереднення у той чи інший спосіб характеристик системи. Протилежним зазначеному підходу є холізм, який уможливорює цілісний розгляд природи явища або феномена як ієрархію "цілісностей". У розробці концепції педагогічного "геному" професійного розвитку викладача вищої школи ми скористувались нелінійним підходом, як певним синтезом першого і другого. "Не розбиваючи